

ELKH BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
ZENETUDOMÁNYI INTÉZET
2022. május 19. csütörtök, 10:00

TUDOMÁNYOS FÓRUM EXTRA

Tíz éves a Zenetudományi Intézet
20–21. Századi Magyar Zenei Archívuma

Program

KUSZ VERONIKA: Trianon és „sovány visszhangjai” Dohnányi Ernő életművében

OZSVÁRT VIKTÓRIA: „Anakronisztikus makacssággal keresem a kontaktust”. Ránki György – válogatott írásai tükrében

DALOS ANNA: Kodály Zoltán, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke – a megválasztás körülményei

Kávészünet

LASKAI ANNA: 169 év emlékei. A Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekarának gyűjteménye a 20–21. Századi Magyar Zenei Archívumban

SZABÓ FERENC JÁNOS: „Saját hangja, vigye haza!” Magáncélú hanglemezkészítés Magyarországon 1950 előtt

IGNÁCZ ÁDÁM: Populáris zenei kutatások az államszocialista Csehszlovákiában és Magyarországon. Trendek, intézmények, kapcsolatok

DALOS ANNA: Kodály Zoltán, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke – a megválasztás körülményei

Kodály Zoltánt 1946. július 28-án választották a Magyar Tudományos Akadémia elnökévé. A megválasztást megelőzően komoly, részben a kormányzat, részben viszont a tudományos közösség generálta viták folytak a közéletben a tudomány és azon belül az MTA helyzetéről és jövőjéről. Jelen előadás – az MTA Régi Akadémiai Levéltárában őrzött primer forrásokra, valamint Kodály írásaira és nyilatkozataira támaszkodva – kívánja bemutatni azt a folyamatot, amely Kodály elnökké választásához vezetett, és igyekszik feltárni, milyen koncepciók mentén találtatott az akadémiai rendes tag zeneszerző-népzene kutató – egy igen kevésbé elismert, kis tudomány, a muzikológia képviselőjeként – a legalkalmasabb személynek e pozíció betöltésére. Az elhangzó előadás részét képezi annak a kismonográfiának, amely a 20–21. Századi Magyar Zenei Archivum *Musicologia Hungarica* című zene-tudománytörténeti sorozatában fog napvilágot látni 2022-ben Kodály Zoltán elnöki tevékenységének négy évéről.

IGNÁCZ ÁDÁM: Populáris zenei kutatások az államszocialista Cseh-szlovákiában és Magyarországon. Trendek, intézmények, kapcsolatok

A populáris zene nemzetközi kutatói általában egyetértenek abban, hogy a *popular music studies* mint tudományág az 1970-es években Nyugat-Európában és Észak-Amerikában, a kritikai kultúrakutatás kibontakozáshoz kapcsolódóan, jobbra fiatal szociológusok kezdeményezésére jött létre, és mindenekelőtt a modern populáris zene (a pop-rock) tanulmányozására szolgál. Ezt a közkeletű vélekedést az egykori keleti blokk országokban tevékenykedő szakemberek jelentős része is magáénak vallja. Így azonban nagyrészt még lokális szinten is ismeretlennek számítanak azok a populáris zenei témájú munkák, amelyek a rendszerváltást megelőző évtizedekben a szovjet befolyási övezetbe tartozó államokban születtek. Az utóbbi években már több olyan írás is megjelent, amely a populáris zenei kutatások kelet-közép-európai történetével foglalkozott, de ezek főként lokális kérdésekre koncentráltak, arra, hogy az egykori munkák és akadémiai életpályák miképpen illeszkedtek egy adott ország politika-, társadalom- és kultúrtörténetébe. Annak feltárása azonban még várat magára, hogy az 1945 és 1990 között élő és alkotó kutatók miképpen léptek ki a nemzetközi porondra, és az egyes szocialista országokban zajló kutatásokat milyen – a politikai-ideológiai berendezkedés hasonlóságából következő – közös trendek mozgatták. Előadásomban épp ezeket a kérdéseket szeretném a középpontba helyezni, a csehszlovák és magyar populáris zenei kutatások intézménytörténeti összehasonlításán, illetve a két ország kutatói között létrejövő kapcsolatok rövid bemutatásán keresztül.

KUSZ VERONIKA: Trianon és „sovány visszhangjai” Dohnányi Ernő életművében

Dohnányi *Hitvallás* (1920) című műve „annak az érzelmi reakciónak terméke, melyet akkoriban nagyjából az egész magyar szellemi vezető réteg magáévá tett, és amelyből például egy *Psalmus* méretű mestermű is született. Dohnányiban azonban a téma [...] sovány visszhangra talált” – írja 1971-es monográfiájában Vázsonyi Bálint. Ha tárgyalásmódja máskülönben nem lenne oly manipulatív, talán nem is gyanakodnánk, hogy a bírálólat valójában álcázott védelem. E néhány, ügyesen megfogalmazott mondattal ugyanis nemcsak azt állítja Vázsonyi, hogy más, megkérdőjelezhetetlen alkotó-személyiségekhez képest Dohnányi kevésbé reagált Trianon tragikus következményeire, de azt is sugallja, hogy az ő traumája nem lehetett olyan erős, hogy ideológiai kötődését a húszas-harmincas években meghatározza. De valóban így volt-e, és valóban határozottan állíthatjuk-e, hogy a Papp-Váry Elemérné fohászára komponált, és közismertté végül nem vált kantáta az „életmű leggyengébb művészi megnyilatkozása” volna? Az előadás – a *Hitvallással* egyidős Dohnányi-művekre is kitekintve – elsősorban ezekre a kérdésekre keresi a választ.

LASKAI ANNA: 169 év emlékei. A Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekarának gyűjteménye a 20–21. Századi Magyar Zenei Archívumban

A Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara Magyarország legrégebben, 1853-ban alapított, ma is működő hivatásos zenekara. Az együttes történetét olyan neves hazai karmesterek határozták meg – akik egyben a zenekar elnökkarnagyi pozícióját is betöltötték –, mint Erkel Ferenc, Erkel Sándor, Kerner István, Dohnányi Ernő, Ferencsik János és Kórodi András, mellettük pedig számos más olyan, a nemzetközi zeneéletben jelentős vendégkarmester irányította a zenekart, mint például Gustav Mahler, Goldmark Károly, Wilhelm Furtwängler vagy Carlos Kleiber. A nagymúltú zenekar rendkívül gazdag irattári dokumentációját az együttes kottatára őrizte meg. A dokumentumokat a Filharmóniai Társaság 2022-ben helyezte letétbe a Magyar Tudományos Akadémián. A gyűjteményt a 20–21. Századi Magyar Zenei Archívum gondozza. Előadásomban a szóban forgó gyűjtemény történetét és tartalmát mutatom be különös figyelmet fordítva azokra a dokumentumcsoportokra, amelyek a jövőbeli kutatás szempontjából jelentősnek bizonyulnak.

OZSVÁRT VIKTÓRIA: „Anakronisztikus makacssággal keresem a kontaktust”.
Ránki György – válogatott írásai tükrében

2022 tavaszán a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Zenetudományi Intézete a 20–21. Századi Magyar Zenei Archívumban őrzött hagyatékokra építő és az ott folyó kutatásokra támaszkodó, *Zeneszerzők – szóban és írásban. Dokumentumok a 20. századi magyar zene történetéből* című forrásközlő sorozatot indított útjára, melynek első köteteként Ránki György válogatott írásainak közreadása készült el. Előadásomban a szövegek bemutatása révén körvonalazom a Ránki írói és költői munkásságának háttérében sejtethető lehetséges gyakorlati és személyes okokat, felvillantom a zeneszerzőt kiemelten foglalkoztató témákat és gondolatokat, melyek hozzásegíthetnek művészi motivációinak és ezen keresztül zeneműveinek mélyebb megértéséhez.

SZABÓ FERENC JÁNOS: „Saját hangja, vigye haza!” Magáncélú hanglemezkészítés Magyarországon 1950 előtt

A fonográffal és a magnetofonnal ellentétben a gramofon eredendően nem hangrögzítő, hanem lejátszó készülék, tehát nem alkalmas a magáncélú hangrögzítésre. A két világháború között ugyanakkor – az elektromos hangrögzítés és a rádiózás elterjedésével párhuzamosan – számos fonoamatőr kísérletezett hanglemezvágással, s néhány magánstúdió szélesebb körben is kínált magáncélú hangrögzítési szolgáltatást, melynek eredményét gramofonlemezen vihette magával a megrendelő. E többnyire unikális hangdokumentumok jelentős része elpusztult a 20. század során, így érthető, hogy a zene- és hanglemeztörténeti kutatás – a „Babits-Makai” néven ismertté vált gyűjteményt leszámítva – nem foglalkozott érdemben a jelenséggel. Előadásomban első alkalommal kísérlem meg áttekinteni a magyarországi magáncélú hanglemezkészítés korai történetét, az 1910-es évek próbálkozásaitól a két világháború közti hangrögzítő automatákon és magánstúdiókon át az ismert „Saját hangja, vigye haza” vállalkozásig. A vállalkozások és fonoamatőrök vázlatos ismertetésén túl a jelenség technikai és üzleti háttérével, valamint a magyar zeneéletben betöltött pozíciójával is foglalkozom.